

Olivia Brekke Aspaas

Relasjonens innhold og betydning for ungdom og miljøterapeut på barnevernsinstitusjon

Content and significance of the relation between youth and environmental therapists in children's institutions

Bacheloroppgave i Barnevern
Veileder: Lasse Skogvold Isaksen
Mai 2022

Olivia Brekke Aspaas

Relasjonens innhold og betydning for ungdom og miljøterapeut på barnevernsinstitusjon

Content and significance of the relation between youth and environmental therapists in children's institutions

Bacheloroppgave i Barnevern
Veileder: Lasse Skogvold Isaksen
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Relasjonene mellom miljøterapeuter og ungdom på barnevernsinstitusjon er viktig for å sikre ungdommen best mulig hjelp under oppholdet. Følgende sitat kom frem i en rapport fra Barneombudet:

«Jeg kunne ikke kommet til et bedre sted for å forandre livet mitt [...]. De voksenrelasjonene jeg har fått her, er gull verdt [...]. De voksne som jobber her, har vært med på å redde livet mitt.» (Gutt, 20 år) (Engh, 2020, s. 40).

Jeg har tatt for meg problemstillingen: **Hvordan påvirker relasjonen mellom ungdom og miljøterapeut ungdommens endringsarbeid på barnevernsinstitusjon?** Da dette er en omfattende problemstilling, har jeg valgt å avgrense oppgaven gjennom å fokusere på de tre følgende spørsmålene:

- 1) Hvordan bygge en god relasjon med ungdom på institusjon?
- 2) Hvordan påvirker personlig egnethet relasjonsbygging?
- 3) Hvilken innvirkning har relasjonen mellom ungdom og miljøterapeut for endringsarbeidet?

Gjennom å ta for meg disse spørsmålene vurderer jeg faktorer som jeg vurderer som avgjørende for å etablere relasjoner. Jeg har sett på faktorene som er vesentlige for aktuelle teoretikere, men også hva barna selv opplever som viktig ifølge data fra Forandringsfabrikken. I tillegg til dette har jeg tatt et dypdykk i hva som er viktig i forhold til hvilke egenskaper og ferdigheter som er essensielle for å bli en dyktig miljøterapeut. Jeg har også tatt for meg om det er avgjørende å inneha en akademisk grad eller om personlig egnethet strekker til for å jobbe relasjonsbyggende. Avslutningsvis har jeg satt spørsmålene opp mot hverandre i forhold til om de har overføringsverdi eller ikke.

Abstract

The relation between a social worker and in a youth at child welfare institution is very important to secure the youth the best help possible. The following citation appeared in a report from the Norwegian Ombudsperson for Children:

“I couldn’t have come to a better place to change my life [...]. The relationships I have gotten with the adults here be worth its weight in gold [...]. The adults who work here have helped save my life” (Boy, 20 years old) (Translated from Norwegian, cited in Engh, 2020, s. 40)

Relations within environmental therapy has piqued my interest which is why I have chosen to address the issue: **“How does the relationship between youth and social worker affect the youths work towards change while living in a child welfare institution?”**. To answer this broad topic, I have chosen to narrow down my issue on these three following questions:

- How to establish a good relationship with youth in a children welfare institution?
- How does personal aptitude affect establishing relationships?
- What impact does the relationship between youth and the social workers have on the youths work on changing?

By addressing these questions, I have looked at the factors that come into play as crucial on establishing relations. Furthermore, I have looked at the factors that are important for current theorists, as well as what the youths themselves experience according to a report from Forandringsfabrikken. In addition, I have contemplated which qualities and skills that are crucial to process in order to establish good relations as a social worker. Furthermore, I have addressed questions such as whether it is crucial to hold an academic degree to succeed in establishing good relations. Finally, I have discussed if the three questions have transfer value that benefits the questions collectively and/or individually.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	4
1.1 Presentasjon av tema og problemstilling	4
1.2 Oppgavens oppbygging	4
1.3 Begrepsavklaring	5
1.3.1 Miljøterapi og miljøterapeut	5
1.3.2 Relasjon	5
1.3.3 Ungdom og institusjon	5
1.3.4 Sosialarbeider	6
1.3.5 Endringsarbeid på institusjon	7
1.3.6 Personlig egnethet	7
1.4 Juridiske rammer	7
2.0 Metode: Litteraturstudie	8
3.0 Teori	10
3.1 Hva er en god relasjon?	10
3.2 Miljøterapeutens egenskaper	12
3.3 Relasjonens betydning i endringsarbeidet	19
4.0 Drøfting	20
4.1 Hvordan bygge en god relasjon?	20
4.2 Hvordan påvirker personlig egnethet relasjonsbygging?	25
4.3 Hvilken innvirkning har relasjonen mellom ungdom og miljøterapeut for endringsarbeidet?	26
5.0 Avslutning	27
6.0 Litteraturliste	29

1.0 Innledning

Som en elementær del av barnevernbachelorens utdanningsløp ble vi utplassert på praksisplass både første og siste året. Til tross for at utplasseringen var på forskjellige steder hadde de begge relasjon som fellesnevner. Av den grunn merket jeg meg betydningen av relasjon og fattet interesse for hva som skal til for å få en god relasjon. I kjølvannet av siste praksisperiode, og arbeidserfaring før og under studiet, har jeg fått en spesiell interesse for miljøterapeutisk arbeid med ungdom. Jeg ønsker med denne besvarelsen å se nærmere på teori og forskning rundt tematikken, men også se forskjellige aspekter i lys av hverandre for å finne sammenhenger og/eller andre relevante observasjoner.

1.1 Presentasjon av tema og problemstilling

Tematikken jeg skal ta for meg i denne besvarelsen er relasjonsbygging med ungdom gjennom miljøterapi. Miljøterapi er en utbredt terapiform innenfor barnevernsfaget. Terapiformen kan finne sted på forskjellige arenaer som for eksempel skoler, lavterskeltilbud, rehabiliteringsinstitusjoner, barnevernsinstitusjoner samt ambulans arbeid og hjemmebaserte arenaer. Jeg vil ta for meg barnevernsinstitusjon i denne besvarelsen med følgende problemstilling: **Hvordan påvirker relasjonen mellom ungdom og miljøterapeut endringsarbeidet for ungdom på barnevernsinstitusjon?**

I tillegg til å avgrense oppgaven til å bruke barnevernsinstitusjon som arena har jeg valgt å belyse problemstillingen gjennom å drøfte følgende spørsmål:

- Hvordan bygge en god relasjon med ungdom på institusjon?
- Hvordan påvirker personlig egnethet relasjonsbygging?
- Hvilken innvirkning har relasjonen mellom ungdom og miljøterapeut for endringsarbeidet?

1.2 Oppgavens oppbygging

Innledningsvis vil jeg presentere de mest sentrale begrepene i form av en begrepsavklaring. Deretter tar jeg for meg metode og metodevalg, litteratursøk, kildekritikk og presentasjon av kildene jeg har tatt i bruk i kapittel 2. I kapittel 3 presenterer jeg teorien jeg har tatt for meg og i kapittel 4 drøfter jeg teorien i lys av problemstillingene mine. Oppsummering følger i kapittel 5.

1.3 Begrepsavklaring

Her vil jeg ta for meg og redegjøre for sentrale begreper i besvarelsen min.

1.3.1 Miljøterapi og miljøterapeut

Psykologspesialisten Erik Larsen definerer miljøterapi som “en systematisk og gjennomtenkt tilretteleggelse av miljøets psykologiske, sosiale og materielle/fysiske sider i forhold til individets og gruppens situasjon og personlig ansvar” (Larsen, 2020, s. 16).

Miljøterapeut er ingen beskyttet tittel. Det finnes heller ikke en egen miljøterapeututdanning. Det er dog vanlig at en stilling som miljøterapeut bekles av en barnevernspedagog, vernepleier eller sosionom. Barnevernsinstitusjoner har normalt miljøterapeuter i sin stab. I teksten vil jeg referere til miljøterapeut ved bruk av betegnelse terapeut og sosialarbeider.

I Det kongelige barne- og familiedepartementets proposisjon til Stortinget (2020-2021) beskriver målsetningen med institusjonstilbud: “Institusjonstilbudet skal bidra til å gi barn trygge rammer, utviklingsmuligheter, økt livskvalitet og varige, positive endringer i livene deres” (Det Kongelige barne- og familiedepartementet, 2020-2021. s. 47). Derav blir beskrivelsen av institusjonstilbudet arbeidsoppgavene til en miljøterapeut som jobber på institusjon.

1.3.2 Relasjon

Astri Johnsen skrev i 2000 at relasjon “handler om noe som er mellom mennesker; det opplevelsesmessige mellom mennesker, der man deler følelse, deler fokus for oppmerksomhet og deler intensjon” (Johnsen mfl., 2000, sitert i Landmark & Stokvold, 2016, s.71). En profesjonell relasjon vil typisk være mer avgrenset og definert. I en profesjonell relasjon har de to involverte forskjellige roller. I denne oppgaven har den ene parten en hjelperrolle overfor den andre parten som innebærer en skjevfordeling i relasjonen (Landmark & Stokvold, 2016, s.72). I korte trekk kan man definere en profesjonell relasjon ved bruk av Carl Rogers fire aspekter: empati, ekthet, kongruens og bevissthet om følelser (Landmark & Stokvold, 2016, s.72). Disse fire aspektene vil jeg komme tilbake til i teoridelen av besvarelsen min.

1.3.3 Ungdom og institusjon

Jeg har valgt å hovedsakelig se på ungdom i alderen 13 til 18 år. Ungdommer i denne aldersgruppen fanger oppmerksomheten min fordi de befinner seg i en fase av utviklingspsykologien hvor de ofte ønsker å frigjøre seg og bli selvstendige. I noen tilfeller har jeg inkludert aldersgruppen opp til 24 år, eksempelvis som følge av problemstillinger knyttet til ettervern.

Jeg kommer ikke til å ta for meg kjønnsmessige innvirkninger på det relasjonelle aspektet i miljøterapi i denne besvarelsen.

På institusjon finnes det ikke én type ungdom, eller én type barn. I Barne-, ungdoms og familiedirektoratets barnevernsstatistikk fra 2022 fremgår hvem som bor på barnevernsinstitusjon. I utgangen av 2020 var 58% av beboerne var gutter (Bufdir, 2021). Bufdir skriver at grunnen til at gutter er noe overrepresentert er fordi alvorlig atferdsvansker oftere kommer til uttrykk hos gutter enn hos jenter. Dette er også grunnen til at det er flere gutter på behandlingsinstitusjoner enn jenter. Eksempler på alvorlige atferdsvansker er rus, kriminalitet og vold (ibid.). Statistikken viser også at 76% av beboerne på barnevernsinstitusjoner er mellom 13 og 17 år gamle og blant barna under 18 år har majoriteten av barna innvandrerbakgrunn. Bufdir refererer også til en rapport fra 2020 om institusjonspopulasjonen skrevet av Nina Drange og Øystein Hernæs (Drange & Hernæs, 2020, gjennom Bufdir, 2021). Det fremgår her at barn som bor på barnevernsinstitusjon har flere besøk hos helsetjenesten samt at de også oftere har vært i kontakt med politiet eksempelvis gjennom å ha vært siktet eller dømt i en straffesak (Drange & Hernæs gjennom Bufdir, 2021). I barnevernsstatistikken vises det også til et forskningsforsøk gjennomført av Nanna Kayed med fler på NTNU. Forskningen tar for seg psykisk helse hos barn og unge på barnevernsinstitusjoner (Kayed, M., 2015, gjennom Bufdir, 2020). Blant funnene var at 76% av barn på barnevernsinstitusjon har en eller flere psykiatriske lidelser og at 60% gutter og 80% jenter har vært minst en gang hvert hos BUP. Dette indikerer at helsehjelp i barnevernsinstitusjoner er viktig, men siden ungdommen selv må samtykke til denne helsehjelpen er det ikke alle som får behandling (ibid.).

1.3.4 Sosialarbeider

Sosialarbeider er en samlebetegnelse for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere (Weihe, 2021). Sosialarbeidere jobber med sosialt arbeid som ifølge Store Norske Leksikon

defineres som “personer som arbeider med sosiale problemer innen privat eller offentlig virksomhet” (Weihe, 2021).

1.3.5 Endringsarbeid på institusjon

Endringsarbeid på institusjon er en vesentlig del av oppholdet. Grunnen til dette er at ungdommen i denne aldersgruppen er «gamle nok» til å jobbe med seg selv og egen livssituasjon. Det er flere faktorer som kan bidra til endring. Eksempler er ungdommens egenmotivasjon og/eller gode handlingsplaner som ungdommen har et aktivt forhold til (Engh, 2020, s. 46-48). Ellers har faktorer som ungdommens psykiske helse, gode relasjoner og at ungdommen har mestringsarenaer, både på og utenfor institusjonen, stor innvirkning på endringsarbeidet (ibid.).

1.3.6 Personlig egnethet

Å være egnet innebærer å inneha egenskaper som for eksempel et yrke krever (Hårberg, Paulsen & Grønliid, 2019). Personlig egnethet handler om å inneha egenskaper som en ikke nødvendigvis tilegner seg gjennom utdanning, men som kan komme til uttrykk gjennom den enkeltes egne verdier og holdninger. Eksempel på egenskaper kan være å samarbeide i team, og/eller brenne for å hjelpe andre mennesker (Hårberg et al., 2019). Med andre ord er dette egenskaper som man ikke nødvendigvis kan lære seg. Personlig egnethet som miljøterapeut kan for eksempel innebære å være en trygg person eller å være omsorgsfull og god til å se barn og unges behov.

1.4 Juridiske rammer

Barn og unge kan plasseres på institusjon med hjemmel i Lov om barneverntjenester (barnevernloven) av 17 juli 1992. I følge Barne-, ungdoms- og familieetaten er de forskjellige type institusjonene vi har i Norge omsorgsinstitusjon, akuttinstitusjon, behandlingsinstitusjoner for ungdom, senter for foreldre og barn og institusjon for barn under 12 år (Barne-, ungdoms- og familieetaten, 2020). I lys av at jeg i denne oppgaven snakker om barnevernsinstitusjoner generelt og ikke en spesifikk type barnevernsinstitusjon avgrensers jeg oppgaven mot de ulike institusjonene og tilhørende juridiske hjemler. Fellesnevneren for alle institusjonene er at de er arenaer hvor miljøterapi er en stor del av endringsarbeidet, samt hvor relasjon har stor relevans for arbeidet.

Det er også verdt å nevne at Barnekonvensjonen har fire sentrale rettigheter som sikrer barns sikkerhet på barnevernsinstitusjon. FNs barnekonvensjon ble ratifisert i Norge i 1991 og ble deretter en del av norsk lov i 2003. Konvensjonens viktighet kommer til uttrykk gjennom at den også blir omtalt som barnas egen grunnlov. De fire sentrale rettighetene barna har på barnevernsinstitusjon er at avgjørelser skal tas til barnets beste, at barn har rett til å få all viktig informasjon, at barn har rett til å uttale seg fritt og at barn har rett til at de de forteller, beskyttes (Forandringsfabrikken, 2021, s. 18). Disse fire sentrale rettighetene skal overholdes hver gang det foretas en beslutning eller en handling som handler om og påvirker barnet.

2.0 Metode: Litteraturstudie

2.1 Hva er metode?

Metode er redskapet og fremgangsmåten vi tar i bruk når vi skal undersøke (Dalland, 2020, s. 54). Metode har som formål å samle inn data. Hvilken type data en undersøker og samler inn har derav innflytelse på valg av metode. For eksempel vil man ta i bruk forskjellige metoder dersom man skal undersøke målbare enheter versus meninger og opplevelser (ibid.). I tillegg til å veilede hvordan en skal samle inn data, er metode også veiviser på hvordan en kan etterprøve om påstander er sanne, gyldige og/eller holdbare. En metode skal også tydeliggjøre fremgangsmåten for at andre skal kunne gjennomføre, og etterprøve, samme type undersøkelse i ettertid.

2.2 Litteraturstudie

I henhold til oppgavens retningslinjer blir det i denne oppgaven brukt litteraturstudie for å belyse problemstillingen min. En litteraturstudie er en analyse av resultater i primærstudier og/ eller annen faglitteratur (Christoffersen, Tuft & Johannessen, 2016, s. 55). Litteraturen finner man gjennom litteratursøk i for eksempel databaser som Google Scholar, Oria eller bøker og annen trykket litteratur. Faglitteraturen og forskningsmateriale drøftes og sammenfattes i oppgavebesvarelser med litteraturstudie som metode. Som følge av mitt studie sine krav til bachelorbesvarelse velger jeg litteraturstudie som forskningsmetode.

2.3 Litteratursøk

Mesteparten av litteraturen som er tatt i bruk i denne besvarelsen fant jeg frem til gjennom søkemotoren Oria. På Oria gjorde jeg om innstillingen fra “NTNU Universitetsbiblioteket” til “Norske fagbibliotek” for et bredere søk. Videre justerte jeg søket mitt ved å huke av på “fra fagfelleverderte tidsskrift” for å sikre kvalitet. Grunnen til at jeg foretar dette valget er fordi fagtekster som er fagfelleverderte har gått gjennom kvalitetssikring i form av redaksjoner og uavhengige fagpersoner som vurderer at teksten har og holder “vitenskapelig standard” (Dalland, 2020, s. 145).

Da jeg for første gang utførte litteratursøk på Oria var søkestrategien min “gressing”. Gressing er ustrukturert søking som med litt “snubleflaks” førte meg til relevante tekster (Dalland, 2020, s. 151). Grunnen til dette var for å få en viss grad av oversikt over fagfeltet for å finne et utgangspunkt for videre og mer spesifisert litteratursøk. Deretter, da jeg opplevde å ha litt bedre oversikt ble søkestrategien min en kombinasjon av gressing og (semi)strukturerte søk (Dalland, 2020, s. 151). Grunnen til at (semi)strukturerte søk ble en del av litteratursøksprosessen min skyldes at jeg også søkte med engelske søkeord. Mange av søkene resulterte blant annet i flere relevante tekster på idunn.no.

Søkeordene jeg brukte for å finne relevant litteratur var blant annet; *relasjon, barnevern, miljøterapi, institusjon, relasjonsbygging* i tillegg til forskjellige kombinasjoner av dem, samt de samme begrepene oversatt til engelsk.

2.4 Kildekritikk

I lys av at denne besvarelsen er en litteraturstudie, baserer innholdet seg på kilder. Olav Dalland skriver at «ordet kilde brukes (...) som opphav til kunnskap, for ikke alt som presenteres som kunnskap, er like holdbart» (Dalland, 2020, 140). For å kunne finne frem gode kilder og litteratur som best belyser problemstillingen er en nødt til å være kildekritisk (Dalland, 2020, s. 143). Å være kildekritisk innebærer å inneha informasjonskompetanse som omfatter ferdigheter, kunnskaper, holdninger og dømmekraft (Dalland, 2020, s. 142)

Olav Dalland presenterer to sider ved kildekritikk i boken sin *Metode og oppgaveskriving*. Han skriver at den ene siden innebærer å finne frem til relevant litteratur i henhold til problemstillingen man har valgt og at den andre siden dreier seg å kunne gjøre rede for litteraturen man har valgt (Dalland, 2020, s. 143). Ved god informasjonskompetanse og derav

god kildekritisk kompetanse heves oppgavebesvarelsens troverdighet og faglighet (Dalland, 2020, s. 143).

2.5 Presentasjon av kilder

I denne oppgaven har jeg tatt for meg litteratur som er relevant for barnevernsfaget, samt rapporter og forskning av både norsk og utenlands opprinnelse. I tillegg har jeg valgt å ta i bruk data fra Forandringsfabrikken som er et kunnskapssenter som har som formål å hente inn kunnskap fra barn og unge. Jeg ønsket å få inkludert barnets stemme.

I mitt søk etter kilder ble jeg overrasket over hvor lite forskningsbasert empiri som tematiserer min problemstilling. Som følge av det er derfor store deler av teorigrunlaget mitt hentet fra sekundærkilder fra studieløpets pensum.

3.0 Teori

3.1 Hva er en god relasjon?

Anita Sæthre definerer i boka *Miljøterapi - prinsipper, perspektiver og praksis* at “relasjoner dreier seg om motytringer mellom individ, der de skifter på å ta imot og gi hjelp, trøst og støtte” (Sæthre, 2016, s. 166).

I denne sammenhengen er det relasjonen mellom ungdom og miljøterapeut som står i sentrum. Oppgaven til miljøterapeuten og dens rolle i relasjonen er å fremme mestring, utvikling og fungering hos ungdommen (Sæthre, 2016, s. 166). Sæthre skriver at det optimale er å se det barnet som det “normale” barnet versus det “kliniske” barnet (ibid.). På denne måten opprettholder man en mellommenneskelig relasjon.

Den relasjonen man søker å oppnå mellom miljøterapeut og ungdom på institusjon er den såkalte “bærende relasjonen”. Den bærende relasjon i institusjonssetting baserer seg på hvorvidt man forstår barna, hvordan man tar dem på alvor og hvordan vi tror på dem som medmennesker (Hansen & Røkenes, 2012, gjennom Sæthre, 2016, s. 166). Når ungdommen føler seg anerkjent, møtt, sett, hørt og respektert av miljøterapeuten og derav fått etablert en tilknytning blir det en “sirkulær prosess”. Denne sirkulære prosessen utvikler seg stadig

ettersom relasjonen utvikler seg (ibid.). På den andre siden, dersom en ungdom ikke opplever at miljøterapeuten forstår, hører eller ser ungdommen utvikles relasjonen til en negativ sirkulær prosess. Den negative sirkulære prosessen er et ugunstig utgangspunkt for videre utvikling av relasjon og tvinger frem endringer for å oppnå hensiktsmessig relasjon, herunder forhåpentligvis en bærende relasjon (ibid.).

Hvor god en relasjon er kan være avgjørende dersom relasjonen skulle blitt utsatt for eventuelle brudd eller brister. Dersom man har en trygg relasjon, hvor grunnlaget er solid og godt bygget opp, kan man raskere reparere relasjonen dersom den tar en negativ vending (ibid.). Dette kan være avgjørende i institusjonsarbeid da mange av ungdommene er relasjonsskadde på bakgrunn av at majoriteten av beboere på barnevernsinstitusjon ikke tidligere har opplevd å reparere en skadet relasjon. Dette er en del av det viktige endringsarbeidet som institusjon har som mål om å oppnå og store deler av arbeidet bunner dermed i gode og trygge relasjoner for størst virkning, og derav størst positiv endring.

3.1.1 Relasjonsbygging

Som følger av teori bak hva som utgjør en god relasjon er det blitt kjent at “bærende relasjon” er et mål for å tilegne seg og bygge gode relasjoner. Derimot er det usikkert akkurat hvordan dette lar seg gjøre. Det skal jeg ta en nærmere titt på nå.

Selvavsløring

Natasha Prenn (2009) hevder at selvavsløring er en metode i relasjonsbygging som er svært effektiv (Prenn, 2009, gjennom Engøy, 2016, s. 154). Prenn argumenterer for at selvavsløring er effekt i form av at det er “den raskeste veien til en felles følelsesmessig erfaring mellom to mennesker” (Engøy, 2016, s. 154). Denne metoden åpner for emosjonell nærhet som kan hindre eventuell usikkerhet for ungdommen overfor miljøterapeuten.

La ungdommen stille spørsmål

En annen metode som er relasjonsbyggende, er å la ungdommen stille spørsmål til miljøterapeuten. Ungdommen er ofte usikker på miljøterapeuten og andre voksne og kan gjerne teste miljøterapeuten ved å stille spørsmål. Svarer terapeuten åpent på disse spørsmålene vil bidra til å dempe ungdommens usikkerhet (Bloomgarden & Mennuti, 2009, gjennom Engøy, 2016, s. 154). Dette kan kreve årvåkenhet da det er gjerne fordelaktig at

miljøterapeuten har gjort seg opp noen tanker på forhånd om hva hun/han vil dele med ungdommen, og hva som bør holdes privat. Da unngår miljøterapeuten å dele informasjon med ungdommen som han/hun kanskje kan angre på i etterkant.

Åpne for personlig nærhet

I likhet med å svare på spørsmål til ungdommen og derav fjerne eventuell usikkerhet hos ungdommen kan det hjelpe relasjonen mellom ungdommen og miljøterapeuten å dele personlige erfaringer. Dette grunnet at personlige erfaringer er autentiske, og innebærer en realitet og nærhet. Dette minsker distansen mellom ungdommen og miljøterapeuten og virker relasjonstyrkende. Maroda (2009) argumenterer for at å dele personlige erfaringer i tillegg kan oppleves som en bekreftelse på ungdommens aktuelle opplevelse (Maroda, 2009, gjennom Engøy, 2016, s. 154). Dette kan være en egenskap i relasjonen som videre kan invitere til åpen samtale rundt vanskelige temaer som for eksempel psykisk helse som ellers kan oppleves som tabubelagt.

3.2 Miljøterapeutens egenskaper

Ut ifra Anita Sæthres redegjørelse av hva en god relasjon er, kommer det tydelig frem at sosialarbeidernes tilnærming og egenskaper utgjør en viktig rolle. Jeg vil videre ta for meg teori som belyser hvilke egenskaper miljøterapeutene og sosialarbeiderne bør inneha for å etablere gode relasjoner.

Slik jeg nevnte i begrepsavklaringen av relasjon definerer Carl Rogers profesjonelle relasjon gjennom bruk av fire aspekter. De fire aspektene er: empati, ekthet, kongruens og bevissthet om følelser (Landmark & Stokvold, 2016, s.72). Videre skal jeg gå i dybden på hva disse aspektene innebærer med bakgrunn i lærebokforfatter, Svein Haugsgjerds, redegjørelse.

Empati

Ifølge Carl Rogers, kan en kjennetegne empati hos en terapeut ved at “terapeuten skal kunne oppleve den andres fortvilelse og smerte uten at intensiteten og styrken i følelsene blir terapeutens” (Haugsgjerd mfl., 2009, gjennom Landmark & Stokvold, 2016, s.72). Med andre ord må terapeuten være i god kontakt med, og ha kontroll på sine egne følelser for å oppfylle empatikravet til Rogers. På denne måten vil terapeuten være kapabel til å kunne støtte den andre i dens følelser og strev (ibid.). Terapeutens evne til å balansere nærhet og distanse er en

evne som påvirker terapeutens empatiske egenskap. Nærhet er en viktig faktor i form av forståelse og deltakelse og distanse er for å kunne distansere seg fra den andre til tross for dennes situasjon.

Nærhetsetikken er også relevant innen Rogers aspekter. Knud E. Løgstrup definerer nærhetsetikk som at “våre moralske handlinger alltid er svar på den etiske fordring vi møter hos den neste” (Løgstrup referert i Leer-Salvesen, 2021, s. 45). I korte trekk baserer nærhetsetikken seg på relasjon framfor lyst. Med andre ord vil en som identifiserer seg til nærhetsetikken vurdere hva den andre tenker fremfor egen lyst. Løgstrup beskrev nærhetsetikken på følgende måte: “den enkelte har aldri med et annet menneske å gjøre uten å holde noe av dette menneskets liv i sine hender” (Løgstrup referert i Leer-Salvesen, 2021, s. 45). Dette er en uttalelse som beskriver et dilemma som er veldig relevant for forholdet mellom miljøterapeut og beboer på institusjon fordi det belyser viktigheten av å være bevisst hvorfor man handler som man gjør.

Det følger av en kvalitativ undersøkelse foretatt av Dalland, Hompland og Ågedal (2014) at nærhet og distanse er en balansegang som endrer seg fra person til person. Dalland, Hompland og Ågedal intervjuet forskjellige terapeuter om hvor bevisste de var vedrørende menneskers ulike behov for nærhet og distanse (Dalland, Hompland & Ågedal, 2014, s. 38). Responsen var ulik i nevnte undersøkelse og impliserer at det også er individuelle faktorer som spiller inn på empatien Carl Rogers beskriver.

I en profesjonell relasjon er det særlig viktig at terapeuten har empati overfor den andre. Terapeuten må kunne sette sitt eget strev til siden for å kunne ta for seg den andres situasjon. Det kan derimot tidvis være utfordrende å opprettholde distanse mellom for eksempel terapeut og et barn dersom terapeuten kjenner på barnets smerte og sorg. Dette er en hårfin balanse for at ikke barnet skal oppleve å bli avvist når terapeuten distanserer seg. En slik situasjon tydeliggjør skillet mellom empati og identifikasjon (Landmark & Stokvold, 2016, s.73). Identifikasjon handler om at terapeuten ikke avgrensner seg i forhold til den andre, men heller bli oppslukt i dens situasjon (ibid.). Av denne grunn kan det være avgjørende at terapeuten står trygt i seg selv og sine egne følelser slik at han kan distansere sin egen livssituasjon fra den andre. På denne måten opplever den andre seg møtt, hørt, anerkjent og akseptert som er blant grunnpilarene i en god relasjon.

Oppsummert er dermed empati en faktor terapeuter fortløpende er nødt til å etterstrebe gjennom situasjonsbetingede spørsmål som distanse versus nærhet, og om den andre føler seg sett, trøstet og ivaretatt. Dersom miljøterapeuten mestrer teorien bak empati i praksis skal terapeuten, ifølge Rogers, være kapabel og ressurssterk i relasjonsbyggingen med ungdommen.

Ekthet

Rogers definerer ekthet som at terapeuten må “være åpen for alle følelser i seg som angår klienten, og om at terapeuten etterstreber en varm og nær interesse for klienten og hans eller hennes liv” (Landmark & Stokvold, 2016, s.73). For at klienten skal kunne oppleve ekthet må terapeuten være åpen for følelsene klienten uttrykker og kjenner på for å kunne respondere med de samme følelsene tilbake. Dette skaper en ekthet i relasjonen. Dersom klienten viser sinne og aggresjon, må terapeuten kunne speile disse emosjonene for å opprettholde ektheten i relasjonen. I likhet med hvordan terapeuten skal være empatisk, er terapeuten nødt til å være i god kontakt med egne følelser for å opprettholde ekthet i relasjoner.

Anne-Lise Løvlie Schibbye skrev i 2009 om begrepet “anerkjennelse” som er nært beslektet med ekthet i form av at det er begreper man ikke kun utøver, men som også er en dyp klinisk holdning som utarter seg gjennom terapeutens måte å forholde seg til klienten på (Løvlie Schibbye gjennom Landmark & Stokvold, 2016, s.73). Har terapeuten en anerkjennende holdning vil dette øke ektheten ved at terapeuten oppleves som trygg overfor ungdommen (Landmark & Stokvold, 2016, s.74).

Hilde M. Thrana tar også for seg anerkjennelsesbegrepet som forfatteren av en forskningsartikkel fra 2014. Forskningsartikkelen tar for seg “hva kjærighet kan innebære i barnevernsfaglig arbeid basert på ungdommens egne erfaringer med å stå i nære relasjoner med sosialarbeidere” (Thrana, 2014, s. 5). I artikkelen tar Thrana et dypdykk i Honneths forståelse av anerkjennelse som ham mener defineres gjennom kjærighet, rett og solidaritet (Honneth, 2008, gjennom Thrana, 2014, s. 12). Ved å se på anerkjennelse gjennom kjærighetsaspektet mener Honneth at omsorg og ekthet fremmes. I artikkelen uttrykker ungdom at de føler seg anerkjent dersom de blir møtt på det emosjonelle plan og som det “normale” barnet.

Kongruens

Rogers definerer kongruens som “et samsvar og en samstemthet mellom terapeutens følelser og atferd, mellom det terapeuten sier og det terapeuten gjør” (Haugsgjerd mfl., 2009, gjennom Landmark & Stokvold, 2016, s.75). Dersom man knytter bevissthet med kongruens, resulterer det i å effektivisere terapeutens selvutvikling. Denne effektiviseringen vil videre utgjøre merkbar forskjell på klientens utvikling (Landmark & Stokvold, 2016, s.75)

Kongruens bygger og opprettholder relasjonen ved at terapeuten bevarer samsvar mellom holdninger og atferd. For eksempel dersom terapeuten reagerer eller blir sint. Dersom terapeuten unnskylder seg og innrømmer sine feil vil klienten oppleve kongruens mellom terapeutens holdninger og atferd. Når terapeuten har høy grad av kongruens vil han selv oppleve menneskelig vekst i form av at han er i bedre stand til å bearbeide egne og andres følelser og dermed kommer inn i en såkalt “modningsprosess”. Denne modningsprosessen innebærer også at det er skapt en terapeutisk atmosfære som kan påvirke klienten i positiv forstand ved å for eksempel å bedre kunne speile klienten og oppleve menneskelig vekst (Haugsgjerd mfl., 2009, gjennom Landmark & Stokvold, 2016, s.75).

Bevissthet om følelser

Det siste aspektet omhandler å bevisstgjøre klienten rundt egne følelser. En metode terapeuten kan ta i bruk for å oppnå dette er å anvende ordene klienten selv bruker. På denne måten kan klienten bli mer bevisst egne følelser og prosesser (Landmark & Stokvold, 2016, s.76). En annen metode terapeuten kan ta i bruk er å stille spørsmål om klientens opplevelser ut ifra terapeutens egne opplevelser og følelser. På denne måten kan klienten oppleve å få avkrefte eller bekrefte følelsene sine, i tillegg til at klienten kanskje kan kjenne på nye følelser. Igjen, for at terapeuten skal være kapabel til å utøve denne type metode krever at terapeuten er i kontakt med seg selv og egne følelser (Landmark & Stokvold, 2016, s.76). Avslutningsvis, bekreftes aspektet om *bevissthet om følelser* i en undersøkelse gjennomført av Forandringsfabrikken. I undersøkelsen av og om tidligere og nåværende barnevernsbarn på barnevernsinstitusjon kom det frem at “*i en god relasjon tør den voksne å dele egne erfaringer og følelser, sånn at ungdommen kan bli kjent med dem og føle seg trygg*” (Forandringsfabrikken, 2021, s. 121). Med andre ord, løftes deling av følelser frem som en av de elementære faktorene i en god relasjon ifølge tidligere og/eller nåværende barnevernsbarn.

I tillegg til Carl Rogers fire aspekter vil jeg ta for meg to aspekter innenfor relasjon generelt. Dette er to aspekter jeg opplever at man som terapeut er nødt til å være kjent med og vite hva innebærer for å kunne bygge en god relasjon.

Relasjonskompetanse

Alle mennesker er født med en viss grad relasjonskompetanse. Per-Halvard Hanssen og Odd Harald Røkenes definerer relasjonskompetanse som “å samhandle med og forstå de menneskene vi som terapeuter møter i yrkessammenheng på en god og hensiktsmessig måte” (Hansen & Røkenes, 2012, gjennom Sæthre, 2016, s. 166).

Relasjonskvalitet

Relasjonskvalitet betegner styrken av relasjoner. Det følger av formålsparagrafen til Lov om barneverntjenester (barnevernloven) 17 juli 1992 nr. 100, §1-1 annet punktum, at “loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse”. Å møte barn med trygghet, kjærlighet og forståelse kan ut ifra lovens ordlyd tolkes som krav sosialarbeidere er nødt til å etterstrebe. Jamfør formålsparagrafen reguleres graden av relasjonskvalitet i barnevernsfaglig arbeid etter hvorvidt trygghet, kjærlighet og forståelse er tilstedeværende i en relasjon.

3.2.1 Kunnskaper og ferdigheter

Carl Rogers fire aspekter som definerer profesjonell relasjon, tar også for seg hva som skaper en god miljøterapeut. I likhet med Rogers, har Erik Larsen utarbeidet en lignende modell som han har kalt “Den integrerte miljøterapeutrollen”. “Den integrerte miljøterapeutrollen” tar for seg fire kategorier som definerer hva som utgjør en god miljøterapeut. Larsen deler inn kategoriene i formelle kvalifikasjoner, uformelle kvalifikasjoner, formelle erfaringer og personlig egnethet.

Larsen definerer de formelle kvalifikasjonene som formell utdanning i form av for eksempel utviklingspsykologi, organisasjonsforståelse, familieførståelse og kunnskap om aktiviteter (Larsen, 2020, s. 132). Uformelle kvalifikasjoner er kvalifikasjonene som ikke kommer av akademisk grad, men fra “livets skole” med familieliv, yrkeserfaring, interesser og hobbyer (Larsen, 2020, s. 132). Nest siste kategori er formelle erfaringer og refererer til egenerapi, veiledning og for eksempel kollegiale refleksjoner (Larsen, 2020, s. 132). Personlig egnethet

er den siste kategorien til Larsen og er basert på modellverdi, evne til empati, evne til desentrert kommunikasjon, evne til å tåle kritikk og å ikke være lettkrenket (ibid.). Evnene i kategorien “personlig egnethet” skiller seg ut fra de andre ved at de er egenskaper man kan inneha og som ikke tilegnes gjennom akademisk grad. Personlig egnethet dukker derimot stadig opp i stillingsutlysninger, men det er sjeldent presisert hva slags personlig egnethet som etterspørres. Ettersom personlig egnethet sjeldent er definert, skal jeg nå ta for meg hva teorien sier at ligger i begrepet.

3.2.2 Personlig egnethet

Personlig egnethet er vanskelig å definere som begrep ettersom det er mange faktorer som spiller inn. Definisjonen av personlig egnethet vil i tillegg endres i forhold til hva slags yrkesområde det er snakk om. Med andre ord er det ikke samsvar mellom den personlige egnetheten som er relevant innen omsorgsykker som innenfor eksempelvis datateknologi.

Innenfor miljøterapi definerer Erik Larsen at en egnet person i miljøterapeutrollen må “representere verdier, holdninger og en væremåte som barn og unge kan identifisere seg med” (Larsen, 2020, s. 133). Larsen argumenterer videre for at personlig egnethet ikke bare begrenser seg til enkeltpersonens karaktertrekk og egenskaper, men hvordan personen står i organisasjonen (ibid.). Det samme gjelder for fagsynet og primæroppgaven til organisasjonen. Dersom det ikke er tydelig fagsyn og primæroppgave på institusjonen er det ikke nødvendig å diskutere personlig egnethet. Dette skyldes at den personlige egnetheten kun er eksisterende og aktuell dersom den er i samsvar med, og i forhold til oppgaven. Med andre ord er personlig egnethet avhengig av en symbiose med organisasjon, lederstil og primæroppgave. Dette resulterer i at den mest egnede kan regnes som uegnet i en ikke-fungerende organisasjon (ibid.).

Som resultat av Edwardsens intervju-undersøkelse i 1998 er det lyttende, spørrende, ærlige og utholdende miljøterapeuter som er de mest dyktige ifølge beboere på barnevernsinstitusjon (Edwardsen gjennom Larsen, 2020, s. 135). Det er viktig å understreke at det ikke kun er én type karakter som er egnet. En studie av Kristin Hornemann fra 1996 resulterte i teorien om at det finnes fire type hjelpere i barnevernet: *Svikereren, ulldotten, holmen i sjøen og utfordreren* (Larsen, 2020, s. 135).

Svikeren og *ulldotten* beskrives som blant annet utydelige og misbrukere av makt. *Holmen i sjøen* og *utfordreren* derimot beskrives som hjelpere som bryr seg, er tilgjengelig, lar seg ikke vippe av pinnen, konfronterer og tar imot kjeft (ibid.). *Utfordreren* er hjelpertypen som blir fremhevet av ungdom som en god helper (ibid.). *Holmen i sjøen* blir karakterisert med forholdsvis positive egenskaper. Med andre ord kan man trolig trekke konklusjon om at *holmen i sjøen* og *utfordreren* begge har karaktertrekk og egenskaper som tilsvarer at de er personlig egnede. Derimot, er de egnede på forskjellige måter ved at egenskapene deres for eksempel ikke appellerer homogent til alle ungdommer.

3.2.3 Hvordan knyttes personlig egnethet til relasjonsbygging

Barneombudet, med Inga Bejer Engh i spissen, skrev i 2020 en rapport om barn som bor på barnevernsinstitusjon med tittelen “De tror vi er shitkids”. I forbindelse med rapporten leste de om og møtte flere barn og unge som bodde på barnevernsinstitusjon. Blant de forskjellige temaene Engh var innom i rapporten var betydningen av gode relasjoner for beboerne et stort tema. Beboerne nevner flere kvaliteter og egenskaper de har satt pris på, også flere som de har opplevd som essensielle, ved miljøterapeutene på institusjonen deres. Blant disse egenskapene beskriver Engh også egenskaper som kommer av personlig egnethet, og som ikke er blant egenskapene sosialarbeidere tilegner seg gjennom utdanning.

Blant egenskapene ungdommene nevnte dukker det å være gode og ekte omsorgspersoner opp og at sosialarbeiderne ikke får ungdommene til å oppleve at de kun er jobben deres (Engh, 2020, s. 41). Å være ekte og å være omsorgspersoner er egenskaper som kommer av å være genuin og interessert. Med andre ord sier ungdommene at personlig egnethet kan utgjøre forskjell innen relasjonsbygging.

Ungdommene mener at det å ha utdanning alene ikke er tilstrekkelig. Ungdommene legger til at de ofte kan oppleve at miljøterapeuter som for eksempel er utdannet sosionom eller barnevernspedagog ofte kan bli mer sosionom/barnevernspedagog enn “menneske” og at de således kan føle seg mer som en jobb og at miljøterapeutene hjelper dem kun fordi det er jobben deres (Engh, 2020, s. 41). En 17 år gammel jente sa:

“«Jeg føler at de [barnevernspedagoger] kommer hit med en tanke og en mening om hvordan jobben skal gjøres, de har sine måter å håndtere situasjoner – det blir en vane for dem. Så de tror det er riktig. Det kan gjerne være sosionomer og

barnevernspedagoger, men de uten utdanning har også mye å tilføre, de kommer fra hverdagen og det vanlige livet og har ikke noen meninger om oss. Vi trenger noen vanlige folk.» (ibid.)

Engh skriver videre at i det omdiskuterte temaet vedrørende hvilken kompetanse som er viktig å ha kom det frem fra ungdommene at ikke nødvendigvis utdanningen peker seg mest ut. Derimot er det viktig at miljøterapeutene er “omsorgsfulle og erfarne voksne som kan anvende denne kunnskapen på en fornuftig måte” (ibid.).

3.3 Relasjonens betydning i endringsarbeidet

I likhet med andre organisasjoner i sosialt arbeid er formålet med institusjon forandring hos mennesker. Odd Harald Røkenes og Per-Halvard Hanssen skriver i boken *Bære eller Briste* (2012) at endringen kan handle om endring av opplevelse, tenkning, følelser, holdninger eller atferd (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 18). Forfatterne skriver at “fagpersonens viktigste oppgave er å forholde seg slik at han eller hun fremmer læring, utvikling, bevisstgjøring, frigjøring, vekst, mestring eller bedret funksjon hos den andre” (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 18-19). Avslutningsvis, følger det av Røkenes & Hanssen at relasjonen mellom miljøterapeut og beboer er basal for endringsarbeid (ibid.). Et spørsmål jeg stiller meg selv er «hvor viktig relasjonen er for endringsarbeidet?»

I 1999 kom Mark Hubble, Barry Duncan, og Scott Miller ut med boken «The heart & soul of change, what works in therapy». Boken tar utgangspunkt i forskning som i all hovedsak baserte seg på psykoterapi, men er også relevant for barnevernsfeltet da forskningen reiste spørsmål ved sammenhengen mellom relasjon og endringsarbeid. Forfatterne tok for seg hvilke faktorer ved klienten deres som påvirket endringsarbeid. Det kommer frem av forskningen at klienten selv er nødt til å være åpen for endring ved å dermed ha rett innstilling til å ta imot hjelp. Deretter var det relasjonen mellom klient og terapeut som var den påfølgende faktoren med mest avgjørende virkning på vellykket endringsarbeid. Avslutningsvis var det klienten sin opplevelse av hvor god relasjonen dem imellom som gjorde utslag. Med andre ord hadde det ikke nødvendigvis noe å si hvor gode metoder og egenskaper terapeuten hadde da det ikke utgjorde noen forskjell i endringsarbeidet dersom klienten ikke opplevde relasjonen som god (Hubble, M., Duncan, B., & Miller, S., 1999, s. 407-439).

En britisk studie viser at teamsamarbeid er viktig for kvaliteten på barnevernsinstitusjoners fremdrift og endringsarbeid (Hicks, Gibbs, Weatherly & Byford, 2008). Studien konkluderte med at de ansatte på barnevernsinstitusjon er nødt til å samarbeide seg imellom, men også ha en felles og faglig primæroppgave for å skape en god praksis. Dette i kombinasjon med fokus på barnas individuelle behov er ifølge studiets funn hva som utgjør suksessfull praksis (ibid.).

En annen forskningsartikkel, skrevet av Veronika Paulsen i 2016, tok for seg “*ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet*”. I denne forskningsartikkelen kom det frem at mangel på anerkjennelse og medvirkning mellom ungdom og saksbehandler hadde negativ effekt på endringsarbeidet (Paulsen, 2016, s. 10). Dertil, til tross for handlingene og kompetansen miljøterapeutene innehar, har barn og unge med seg variert og individuell bagasje. Av den grunn er all relasjonsbygging forskjellig og kan ha innvirkning på endringsarbeidet i forskjellig grad.

4.0 Drøfting

4.1 Hvordan bygge en god relasjon?

I denne delen av oppgaven tar jeg utgangspunkt i Carl Rogers fire aspekter som definerer hva en profesjonell relasjon er og se aspektene i lys av annen teori og forskning samt belyse eventuelle svakheter ved dem.

Det første aspektet Rogers presenterer i teorien sin er empati. Rogers definerer empati hos en terapeut ved at “terapeuten skal kunne oppleve den andres fortvilelse og smerte uten at intensiteten og styrken i følelsene blir terapeutens” (Haugsgjerd mfl., 2009, gjennom Landmark & Stokvold, 2016, s.72). For at man skal være kapabel til å oppdage og erkjenne andres følelser og tanker må man kunne balansere distansen en selv har til den andre. I denne situasjonen er terapeuten nødt til å finne en balanse mellom nærhet og distanse med klienten for å kunne være empatisk. Derimot setter jeg spørsmålsteget ved balansegangen mellom nærhet og distanse da den er individuell fra person til person. Ifølge en kvalitativ undersøkelse av Dalland, Hompland og Ågedal har terapeuter forskjellig oppfatning hva angår balansen mellom nærhet og distanse. Forfatterne bak undersøkelsen stilte terapeuter

spørsmål om på hvilken måte de er bevisst over ulike behov for nærhet og distanse (Dalland et al., 2014, s. 38). Terapeutene svarte forskjellig. Den ene svarte at man som terapeut må tillate nærhet fra klienten, mens en annen terapeut sa at hun ikke vil komme for nær klienten. Det følger dermed av denne forskningen at det er komplekse svar på hva det innebærer å balansere nærhet og distanse. Med andre ord vil det være sannsynlig at en terapeuts empatiske evne varierer utfra hvor komfortabel klienten og terapeuten er med nærhet og distanse. Den ene kan være komfortabel med nærhet, i form av å ønske å holde i hånden, mens terapeuten helst foretrekker en viss distanse dem imellom. Dette kan lede til at klienten, i denne sammenheng barnet, føler seg avvist dersom terapeuten ikke møter barnet på samme plan.

Knud E. Løgstrup definerer nærhetsetikk som “våre moralske handlinger alltid er svar på den etiske fordring vi møter hos den neste” (Løgstrup referert i Leer-Salvesen, 2021, s. 45). Nærhetsetikken kan ses i samsvar med empatien da empatien kan føre til etiske dilemmaer som for eksempel valget mellom en fremfor en annen. I arbeid med flere ungdommer på samme tiltak, kan man møte på situasjoner som utfordrer relasjonen til flere ungdommer på samme tid. Et eksempel på dette er at miljøterapeuten må avbryte en pågående samtale med en beboer, for å svare den andre. Det kan føles avvisende for begge beboerne uansett hvilken av samtalene man prioriterer. En løsning på dette vil kunne være å følge opp den samtalen man startet, og forklare ungdommen i etterkant hvorfor miljøterapeuten valgte som den gjorde. Løgstrup har beskrevet denne type dilemma på følgende måte: “den enkelte har aldri med et annet menneske å gjøre uten å holde noe av dette menneskets liv i sine hender” (Løgstrup referert i Leer-Salvesen, 2021, s. 45). Etter mitt syn er dette en fin beskrivelse av ansvaret for eksempel miljøterapeuten har overfor beboerne og grunnen til at det er så viktig at miljøterapeuten må være bevisst i handlingene sine.

Nærhetsetikken bærer også med seg visse svakheter (Leer-Salvesen, 2021, s. 47). Som følge av at tankegangen bak valg og handlinger i nærhetsetikken baserer seg på relasjoner og ikke nødvendigvis lyst kan det oppstå dilemmaer. Et eksempel er at man står i en situasjon hvor man må velge mellom to relasjoner og/eller at to relasjoner blir satt opp mot hverandre. Dersom to beboere ønsker en kjøretur med deg samme dag, men det ikke er hensiktsmessig å ta dem med på kjøretur samtidig, står man overfor et valg som belyser nedsiden ved nærhetsetikken. Mest sannsynlig, så kommer miljøterapeuten til å skuffe, og i verste fall skape brudd i relasjonen med vedkommende. I en slik situasjon kan leveransen av beskjeden

være avgjørende, men viktigst av alt er at miljøterapeuten tar et godt begrunnet valg basert på hva som er det beste for beboerne.

Et annet aspekt ved nærhet og distanse er hvilken innvirkning dette har på maktforholdet i relasjonen mellom terapeut og klient. Dersom klienten ønsker å opprettholde mest mulig fysisk distanse med terapeuten, kan terapeuten risikere å krysse intimgrensen til klienten dersom denne grensen ikke respekteres. Dette kan oppleves som ubehagelig for klienten, og reise spørsmål hvorvidt terapeuten misbruker makten sin i relasjonen deres i lys av at en profesjonell relasjon innebærer mulighet for skjevhet mellom klient og terapeut. Ettersom det kun er terapeuten som har ansvar overfor klienten og ikke omvendt blir relasjonen asymmetrisk. Terapeuten, som da er den hjelpende, kan oppleves å ha makt overfor klienten, som kan oppleves som den trengende. På den annen side kan terapeuten unngå en slik situasjon ved å møte klienten gjennom en subjektiv tilnærming. Terapeuten er dermed nødt til å være bevisst overfor maktaspektet og tilpasse seg klienten individuelt ettersom barn har forskjellige behov, og slik Rogers skriver, hele tiden tilpasse seg klienten. I motsatt tilfelle hvor klienten ønsker nærhet mens terapeuten ikke ønsker eller evner å gi det, kan klienten føle/oppleve seg avvist, holdt på avstand som ikke er fruktbart for relasjonen og muligens endringsarbeidet.

Det andre aspektet til Rogers er ekthet og går i korte trekk ut på at klienten skal oppleve terapeuten som genuin ved å oppnå ekthet i relasjonen dem imellom. Her blir begrepet anerkjennelse trukket inn da det er nært beslektet, ettersom begrepene har til felles at det ikke er noe man gjør i praksis, men baseres seg på en dyp klinisk holdning. Dette betyr at anerkjennelse er sentralt for å oppnå empati i en relasjon.

I 2014 publiserte Hilde M. Thrana en forskningsartikkel som drøfter “hva kjærighet kan innebære i barnevernsfaglig arbeid basert på ungdommens egne erfaringer med å stå i nære relasjoner med sosialarbeidere” (Thrana, 2014, s. 5). Avslutningsvis i forskningsartikkelen tar Thrana utgangspunkt i Honneths begreps for anerkjennelse gjennom kjærighet, rett og solidaritet (Honneth, 2008, gjennom Thrana, 2014, s. 12). Anerkjennelse gjennom kjærighet fremmer omsorg og dermed at ekthet er beslektet med anerkjennelse. Ifølge ungdommene i Thranas forskning “innebærer det i praksis at de blir møtt på det emosjonelle plan både ved at den ansatte møter deres følelser, men også at de ansatte viser sine følelser ovenfor dem” (Thrana, 2014, s. 13). Ungdommene sa også at dette var viktig for å ikke bli opplevd som en

“atferds-problematisk ungdom” (ibid.). Dette understøtter teorien Sæthre skrev ved at det gunstige er å se på barnet som det “normale” versus det “kliniske” barnet. Et annet funn i forskningen til Thrana var at ungdommene fremhevet den langvarige relasjonen som det sterkeste tegnet på om de var verdt å elske (ibid.). Det følger dermed av forskningen at ungdommene føler seg anerkjent dersom de blir møtt på det emosjonelle plan og at de ikke opplever å kun være det “kliniske” barnet i sosialarbeidernes øyne. Disse faktorene kan også overføres til hva ungdommene mener skal til for å oppleve ekthet.

Dersom miljøterapeutene/sosialarbeiderne ikke oppfyller ungdommenes suksessoppskrift, vil ungdommene ifølge Honneths moralsksosiologiske teori om menneskelig lidelse svekke personens verdighet og selvtillit. Grunnen til dette er fordi selvtillit bygges blant annet gjennom relasjoner og dersom ungdommen ikke blir møtt eller hørt kan de begynne å tvile på seg selv og sitt egenverd (Winnicott, Shepard & David, 1997, gjennom Thrana, 2014, s. 7).

Det tredje aspektet til Rogers er kongruens og blir definert som “et samsvar og en samstemthet mellom terapeutens følelser og atferd, mellom det terapeuten sier og det terapeuten gjør” (Haugsgjerd mfl., 2009, gjennom Landmark & Stokvold, 2016, s.75). I dette aspektet ligger det at terapeuten er nødt til å opprettholde samsvar mellom holdninger og atferd. Dette skyldes at det er viktig at klienten skal kunne se et forbilde i terapeuten og dermed lettere kunne utvikle seg. Det kan tenkes at terapeuten dermed i større grad fremstår som genuin i de tilbakemeldingene som blir gitt til klienten. Dette kan for eksempel være når en ungdom kommer hjem fra skolen og skal fortelle om dagen sin. Da er terapeuten nødt til å være til stede i samtalen for at ungdommen skal oppleve å bli hørt. På denne måten vil miljøterapeuten være kapabel til å ta imot ungdommens følelser og gi ungdommen mulighet for en modningsprosess. På den andre siden kan det å være kongruent gå i perioder da det for eksempel kan belage seg på hva som foregår i livet til terapeuten utenom terapien. Dersom terapeuten har mye støy i livet sitt kan det være at terapeuten ikke klarer å legge eget støy fra seg i terapisisituasjon og dermed ikke være helt til stede eller være optimalt kongruent.

For å være kongruent er kongruent kommunikasjon tungt vektlagt. Røkenes og Hanssen trekker frem at språkvalg og kommunikasjon er essensielt for å være kongruent. I tillegg til dette kan det vurderes som avgjørende for en profesjonell relasjon. Det begrunnes med at det kan være utfordrende å ordlegge seg samt å holde seg innenfor profesjonalismens rammer til enhver tid. Det kan være tider hvor miljøterapeuten kan ende utenfor rammene ved å for

eksempel bli sint eller oppgitt. Derimot, ved at miljøterapeuten beklager og kommuniserer at det ikke skulle ha skjedd så oppnår terapeuten kongruens likevel. I tillegg til å kommunisere kongruent vil terapeuten også vise ekthet. Snarere er kongruens beslektet med integrert, hel og ekte ved å være i kontakt med seg selv og egne følelser for å kunne opptre kongruent (Røkenes & Hanssen, 2012, s.107). Å være kongruent kan skape tillit, åpenhet og utvikling og det er da man gjør seg tilgjengelig for å komme i kontakt med, og skape relasjoner, med andre (Røkenes & Hanssen, 2012, s.107). På den andre siden, dersom man er inkongruent stemmer ikke opplevelsen overens med sinnsstemningen og kan resultere i mistillit, lukkethet og stillstand (ibid.). I tillegg, dersom det oppstår inkongruens kan det gå på bekostningen av profesjonalitet og troverdighet.

Rogers siste aspekt handler om bevissthet rundt egne følelser. Dette aspektet er grunnleggende for at de andre aspektene til Rogers skal kunne realiseres i en profesjonell relasjon da de krever at miljøterapeuten er i god kontakt med egne følelser. En måte å få frem dette aspektet på er ved å imitere språket til klienten slik at klientens uttrykk bli bekreftet. Dette kan føre til nytenkning rundt den aktuelle situasjonen. Dette krever årvåkenhet rundt egne følelser for at miljøterapeuten skal kjenne på det klienten sier. På denne måten skal miljøterapeuten kunne respondere med gjensidige følelser som klienten, til klienten. Prenn (2009) mener at selvavsløring er den raskeste veien til en følelsesmessig erfaring mellom to mennesker (Prenn, 2009, gjennom Engøy, 2016, s. 154). Derimot, er det viktig at miljøterapeuten ikke overidentifiserer seg med klienten da dette kan både være forstyrrende for terapien. I tillegg kan miljøterapeuten utsette seg selv for å krysse eventuelle intimgrenser med klienten. Som følge av empatikravet blir dermed miljøterapeuten nødt til å balansere distansen sin slik at terapeuten ikke tar for mye plass i relasjonen. En måte å unngå å overidentifisere seg med ungdommen på og samtidig opprettholde en distanse klienten synes er komfortabel kan, slik Bloomgarden og Mennuti argumenterer for, oppnås ved å gjøre rom for at klienten kan stille spørsmål. Dette kan legge til rette for at distansen og balansen tydeligere kan justeres ved at både klienten og terapeuten kan stille spørsmål. I tillegg kan dette føre til at asymmetrien balanseres ut og klienten opplever at sfæren bedre tillater klienten å slappe av og kjenne på trygghet i samvær med terapeuten. Sistnevnte er essensielt kan danne et godt grunnlag for en optimal terapeut-klient relasjon.

På den andre siden opplever jeg at det er individuelt hvor god kontakt forskjellige miljøterapeuter har med følelsene sine. Individuelle faktorer ved miljøterapeuten kan

eksempelvis forstås som at personlig egnethet påvirker relasjonsutviklingen. Dog kan det diskuteres hvorvidt det er tilstrekkelig med en akademisk grad.

4.2 Hvordan påvirker personlig egnethet relasjonsbygging?

Ut fra Erik Larsen sin modell er det formelle kvalifikasjoner, uformelle kvalifikasjoner, formelle erfaringer og personlig egnethet som definerer “den integrerte miljøterapeut” (Larsen, 2020, s. 132). Kort gjenfortalt innebærer formelle kvalifikasjoner formell utdanning som utviklingspsykologi og familieforståelse. Uformelle kvalifikasjoner kan også omtales som “livets skole”. De formelle erfaringene handler for eksempel om veiledning og kollegiale refleksjoner, mens personlig egnethet er evnene en innehar som person. Denne type evner kan være evnen til empati, å tåle kritikk eller å ikke være lettkrenket (ibid.). De sistnevnte egenskapene er derfor ikke nødvendigvis egenskaper en kan tilegne seg og lære, men egenskaper man er født med. På denne måten skiller de seg ut. Spørsmålet blir dermed om egenskapene utgjør en avgjørende rolle i forhold til å være en god miljøterapeut? Hvis ja - utgjør de da forskjell på endringsarbeidet på institusjon?

Det følger av intervjuundersøkelsen gjennomført av Edvardsen (1998) at ungdommer som hadde bodd på barnevernsinstitusjon mener at miljøterapeuter som er lyttende, spørrende, ærlige og utholdende er dyktige miljøterapeuter (Larsen, 2020, s. 135). Derimot, skriver Larsen i boken *Miljøterapi med barn og unge: organisasjonen som terapeut* at livserfaringer i seg selv ikke er tilstrekkelig kvalifikasjon i arbeidet med dårlige integrerte barn og unge. Dette setter jeg spørsmålsteget ved da de fire egenskapene ungdommene trekker frem i Edvardsens intervjuundersøkelse passer inn under både “uformelle kvalifikasjoner” og “personlig egnethet” i Larsens modell om hva som utgjør den integrerte miljøterapeutollen. I tillegg kan jeg referere til egen praksisperiode da en av mine to veiledere var erfaringskonsulent. Veilederen min ble beskrevet som ikke bare kompetent, men utrolig dyktig i arbeidet hun gjorde. Det samme funnet finner vi i sitatet fra Forandringsfabrikkens undersøkelse: *De tror de vet best: 152 barn 11-18 år i barnevernsinstitusjon* fra 2021. Følgende sitat er et av funnene som kom ut av undersøkelsen:

“(…) Det handler om hvordan den voksne klarer å skape trygghet, vise kjærighet og gi omsorg. I en god relasjon tør den voksne å dele egne erfaringer og følelser, sånn at ungdommen kan bli kjent med dem og føle seg trygg. Hvis den voksne i tillegg har lignende erfaringer som ungdommen selv, er dette et stort pluss.”

(Forandringsfabrikken, 2021, s. 121).

Med videre utgangspunkt i Edwardsens fire funn: lyttende, spørrende, ærlige og utholdende er dyktige miljøterapeuter (Larsen, 2020, s. 135) kan vi igjen se egenskaper som definerer Hornemann sine hjelpetyper *Holmen i sjøen* og *Utfordreren* (ibid.). Begge hjelpertypene har i likhet med Larsens “uformelle kvalifikasjoner” og “personlig egnethet” egenskaper som tilsvarer ungdommenes svar på hva som utgjør en god miljøterapeut gjennom Edwardsens (1998) og Engh (2020) undersøkelser og rapporter. Til tross for at undersøkelsene ble gjennomført med over 20 år mellom i tid tyder det på at personlig egnethet kan utgjøre en forskjell. Dermed, vil jeg videre drøfte hva slags overføringsverdi personlig egnethet har for relasjonsbyggingen og endringsarbeidet.

4.3 Hvilken innvirkning har relasjonen mellom ungdom og miljøterapeut for endringsarbeidet?

Det kommer frem av forskningen til Mark Hubble, Barry Duncan, og Scott Miller (1999) at det er klientens egenmotivasjon og åpenhet for endring som er den mest avgjørende faktoren i endringsarbeidet. Dernest kommer relasjonen mellom klient og terapeut som den nest viktigste faktoren som fører til godt endringsarbeid. Hubble mfl. får frem i forskningen er at det derimot må være ungdommen som må se relasjonen som gunstig og verdifull for at den skal være det. Med dette lagt til grunn følger det derimot av en av informantene i undersøkelsen til Dalland, Hompland og Ågedal at terapeut og klient ikke alltid er kompatible av andre grunner og at det da kan være en løsning å overføre klienten til en kollega (Dalland et al., 2014, s. 34). Denne undersøkelsen appellerer ikke direkte til institusjonsarbeid, men påpeker utfordringene som kan oppstå på institusjon da det ikke er mulig å henvise “klienten” til en kollega. Dersom en miljøterapeut og beboer ikke kommer overens og/eller har problemer med relasjonsbyggingen kan det være et hinder for endringsarbeidet.

Veronika Paulsen skrev i 2016 en forskningsartikkel om *Ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet*. I denne forskningsartikkelen var et av funnene at mangel på anerkjennelse og medvirkning mellom ungdom og saksbehandler hadde negativ effekt på endringsarbeidet (Paulsen, 2016, s. 10). Derimot, kan barn og unges tidligere erfaringer og opplevelser ha innvirkning på hvordan relasjonen utarter seg. Ungdommer som ikke tidligere har opplevd gode relasjoner, og hvor majoriteten av relasjonene ungdommene har hatt har

blitt brutt kan ha store problemer med å knytte seg til nye personer. Som en konsekvens kan relasjonsarbeidet være tidkrevende og utfordrende. Ofte kan det være uvisst hvor lenge ungdommen skal bo på institusjon og ungdommen kan dermed også oppleve det som utfordrende å etablere relasjoner uten å vite om de vil ha verdi for han i fremtiden. Derimot, til tross for at endringsarbeidet kan bli utsatt grunnet individuelle faktorer, betyr ikke det at endringsarbeidet er mindre tilfredsstillende. Det belyser kun at ungdommene er forskjellige og at dette er faktorer som kan spille inn på relasjonsbygging og endringsarbeid.

Dernest kan organisatoriske faktorer som ledelse og ledelsens styring utgjøre stor forskjell på kvaliteten av endringsarbeidet (Hicks, Gibbs, Weatherly & Byford, 2008). Dersom det ikke er tilfredsstillende kvalitet på det organisatoriske kan det ifølge forskningen til Hicks, Gibbs, Weatherly & Byford forhindre optimal utvikling for beboerne. Denne studien har samme slutning som Larsens teori som omhandler at den personlige egnetheten er avhengig av å være i symbiose med organisasjonen og den faglige primæroppgaven (Larsen, 2020, s.133). Utfra forskningen til Larsen og Hicks mfl. konkluderes det med at miljøterapeutens egenskaper og ferdigheter mister effekt dersom det er organisatoriske uoverensstemmelser. På denne måten kan institusjonsoppholdets formål og dernest kvaliteten av endringsarbeidet bli svekket.

5.0 Avslutning

I denne besvarelsen har jeg tatt for meg problemstillingen: “Hvordan påvirker relasjonen mellom ungdom og miljøterapeut endringsarbeidet for ungdom på barnevernsinstitusjon?”. For å avgrense oppgaven valgte jeg å drøfte tre relevante spørsmål innen relasjonsbygging på institusjon. Først har jeg tatt for meg hvordan man kan bygge en god relasjon med ungdom på institusjon herunder hva eksempelvis en profesjonell relasjon er. Ut ifra litteraturen jeg har tatt for meg kommer det frem at nærhetsetikken går hånd-i-hånd med Carl Rogers fire aspekter. Det kommer også frem svakheter ved nærhetsetikken som kan svekke relasjoner like godt som den bygger relasjoner. Min vurdering er at det kunne vært fordelaktig med mer forskning innen dette feltet.

Videre har jeg tatt for meg hvordan personlig egnethet påvirker relasjonsbygging. Ved å se på barns medvirkning i forskningsprosjekter og Forandringsfabrikkens data kommer det tydelig frem at flere av egenskapene de trekker frem som elementære faller innenfor kategorien personlig egnethet. Disse uttalelsene strider imot Larsens utsagn om at livserfaringer i seg

selv ikke er tilstrekkelig kvalifikasjon i arbeidet med dårlige integrerte barn og unge. Dette kan tyde på, i likhet med den forrige slutningen, at det er uenighet innen tematikken og at dette er et felt som kan forskes mer på. Min vurdering er at personlig egnethet, støttet av både teori og forskning, kan være fordelaktig. Imidlertid er det andre faktorer som kan utgjøre en forskjell som for eksempel kompatibilitet.

Til slutt tok jeg for meg hvilken innvirkning relasjonen mellom miljøterapeut og ungdom har for endringsarbeidet. Her kom det frem at relasjonen er fundamental i endringsarbeidet, men at diversiteten blant ungdommene kan gi utfordringer som må hensyntas på veien.

Eksempelvis følger det av forskningen til Mark Hubble, Barry Duncan og Scott Miller at relasjonen mellom terapeuten og klienten er den nest viktigste faktoren innen hva som påvirker endringsarbeid. Derimot er det ungdommen som bestemmer om relasjonen er verdifull for han eller ikke. Med andre ord så er det ungdommen som bestemmer om relasjonen vil ha positiv innvirkning på endringsarbeidet eller ikke. Deretter er det kvaliteten på relasjonen som utgjør hvor stor innvirkning den får på endringsarbeidet.

I drøftingen kom det derav frem at de tre spørsmålene jeg har basert problemstillingen min på ikke bare har sammenheng, men også har overføringsverdi og bygger på hverandre. Personlig egnethet vektet tungt i relasjonsbygging og etableringen av gode relasjoner. Gode etablerte relasjoner mellom ungdom og miljøterapeut vil således styrke mulighetene for endringsarbeid. På bakgrunn av denne besvarelsen sitter dermed igjen med et forsterket inntrykk av kompleksiteten og viktigheten av relasjon i institusjonsarbeid og hvor stor innvirkning den har på ungdommenes trivsel og endringsarbeidet.

6.0 Litteraturliste

- Barne-, ungdoms og familiedirektoratet. (2021). *Barn og unge i institusjon*. Bufdir. Hentet fra:
https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barn_og_unge_med_tiltak_fra_barnevernet/barn_i_institusjon/
- Barne-, ungdoms- og familieetaten. (2020). *Oversikt over ulike typer institusjoner*. Bufetat. Hentet fra:
https://www.bufdir.no/Barnevernsinstitusjoner/kjare_nabo/oversikt_over_ulike_typer_i_nstitusjoner/
- Barne-, ungdoms- og familieetaten. (2018). *Endringsarbeid for ungdom i omsorgsinstitusjon: Standardisert forløp styrker kartlegging, brukermedvirkning og kartlegging*. Bufetat. Hentet fra:
https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/Endringsarbeid_for_ungdom_i_omsorgsinstitusjon_Standardisert_forlop_styrker_kartlegging Brukermedvirkning_og_samarbeid.pdf
- Christoffersen, L., Tufte, P. A., & Johannessen, A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5 utg.). Oslo: Abstrakt.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Dalland, O. H., Hompland, T. M. & Ågedal, A. K. (2014) *Relasjon og miljøterapi i arbeid med psykiatriske pasienter: Hvordan skapes en nær relasjon og hvor viktig er denne i det miljøterapeutiske arbeidet i psykiatrien?* [Bacheloroppgave]. Diakonhjemmet Høgskole Rogaland
- Det Kongelige barne- og familiedepartementet. (2020-2021). *Lov om barnevern (barnevernloven) og lov om endringer i barnevernloven*. (Prop. 133L (2020-2021)). Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/f325e4de00fb472f85a7a2b94124f531/no/pdfs/prp202020210133000dddpdfs.pdf>
- Engh, B. I. (januar, 2020). *De tror vi er shitkids* (Rapport om barn som bor på barnevernsinstitusjon). Hentet fra:
<https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrapporter/De-tror-vi-er-shitkids.pdf>
- Engøy, B. (2016) "Hvem er du?". *Å Bli utfordret som miljøterapeut og person*. Olkowska, A. & Landmark, B. (Red.) *Miljøterapi: Prinsipper, perspektiver og praksis*. (s. 147-162). Bergen: Fagbokforlaget
- Forandringsfabrikken. (våren 2021). *De tror de vet best: 152 barn 11-18 år i barnevernsinstitusjon*. Forandringsfabrikken Kunnskapssenter. Hentet fra:
https://forandringsfabrikken.no/wp-content/uploads/2021/09/barnevern_institusjon-200921.pdf

- Hicks, L., Gibbs, I., Weatherly, H., & Byford, S. (2008). *Management, leadership and resources in children's homes: What influences outcomes in residential child-care settings?* British Journal of Social Work, 39, 828- 845. Hentet fra: <https://academic.oup.com/bjsw/article/39/5/828/1663248>
- Hubble, M., Duncan, B., & Miller, S. (1999). Directing attention to what works. I M. A. Hubble, B. L. Duncan, & S. D. Miller, *The heart & soul of change, what works in therapy* (ss. 407- 439). Washington, DC: American psychological association.
- Hårberg, G. B., Paulsen, T. M., & Grønlied, G. N. (2019). *Egnethet*. NDLA. Hentet fra: <https://ndla.no/subject:1:113986bb-9b00-42dc-b1ff-0b9a352369f4/topic:2:183717/topic:2:183788/resource:1:3742>
- Landmark, B. & Stokvold, Ø. (2016) *Den profesjonelle relasjonen i den miljøterapeutiske organisasjonen*. Olkowska, A. & Landmark, B. (Red.) *Miljøterapi: Prinsipper, perspektiver og praksis*. (s. 71-87). Bergen: Fagbokforlaget
- Larsen, E. (2020). *Miljøterapi med barn og unge: organisasjonen som terapeut* (3 utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Leer-Salvesen, P. (2021). *Etikk: for profesjonelle*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Paulsen, V. (2018). *Et anerkjennelsesperspektiv på oppfølging av ungdom i barnevernet i overgangen til voksenlivet–fra teori til praksis*. Tidsskriftet Norges Barnevern, 95(04), 224-237.
- Røkenes, O. H., & Hanssen, P.-H. (2012). *Bære eller bryte: kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker* (3 utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Sæthre, A. (2016) *Å bli likt? Relasjonsarbeid i praksis*. Olkowska, A. & Landmark, B. (Red.) *Miljøterapi: Prinsipper, perspektiver og praksis*. (s. 163-174). Bergen: Fagbokforlaget
- Thrana, H. M. (2014) *Kjærlighet – en anerkjennelsesrelasjon i arbeid med utsatt ungdom*. Fontene Forskning, vol. 1. 4-17 <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2013-01-02>
- Weihe, H.-J. W. (2021, June 17). *Sosialarbeider*. Hentet fra: <https://snl.no/sosialarbeider>

